

Rättvis

FAIRTRANS ▶

klimateomställning

Resultat från Fairtrans enkät om svenskarnas inställning till klimat- och energiomställningen

Sammanfattning

Svenskarna oroas av klimatförändringen och vill tidigarelägga det svenska klimatmålet samt se ökade satsningar på ett fossilfritt samhälle. Omställningen ses som en utmaning men än mer som en möjlighet. Lägre bränslepriser står inte högt i kurs. Det framgår av en ny stor undersökning med över 5000 personer, gjord av forskningsprogrammet Fairtrans.

Klimaträttvisa är vägen framåt.

Inledning

Det står klart att klimatförändringen innebär allvarliga utmaningar för mänskligheten. Men det finns också stora möjligheter att motverka en sådan utveckling. Kunskapen är god om både problemen och lösningar och många aktörer vill se mer omfattande och snabbare åtgärder. Forskningen pekar på att en omställning till en värld utan fossila bränslen kan utveckla vår välfärd utöver att begränsa människans klimatpåverkan. Men samhällsförändringar innebär givetvis utmaningar som kan skapa oro. Det är viktigt att utforma strategier och styrmedel på ett rättvist sätt.

Forskningsprogrammet Fairtrans syftar till att utveckla kunskap och förslag som underlättar och påskyndar en grundläggande omställning, en transformation, till en rättvis fossilfri framtid. Vi vet att detta är svårt att göra utan bred samverkan i samhället. Därför är programmet byggt kring samarbete mellan forskare och civilsamhället, framför allt deltar en rad stora folkrörelser. På det sättet kan vi skapa vetenskapligt välgrundade strategier och förslag för en snabb transformation som gynnar både social trygghet och klimatmål. De förslag om exempelvis klimatpolitik som växer fram inom Fairtrans behöver diskuteras och debatteras. Men det är också viktigt att de relaterar till vad människor anser om klimat och samhälle.

Därför har vi undersökt svenskarnas inställning till en lång rad frågor som rör klimat, energi och samhällsomställning. Flera av frågorna och svaren studeras på djupet i vetenskapliga analyser, som publiceras i vetenskapliga tidskrifter. En rad publikationer är att vänta.

Samtidigt vill vi lyfta upp vissa centrala frågor i en mer populär form. Det är motivet till denna publikation, som syftar till att redovisa svenskarnas syn på fem grundläggande och viktiga frågor om klimatförändringar, klimatforskning och klimatpolitik.

Vi är tacksamma för det arbete som Daniel Lindvall, Patrik Sörqvist, Sofie Lindeberg, Noah Linder, Jens Ergon, Henrik Gustafsson och Sofia Bernett har gjort i samband med enkäten och denna rapport.

Vi hoppas att resultaten berikar det offentliga samtalet!

STEPHAN BARTHEL
*professor i hållbarhetsvetenskap,
Högskolan i Gävle,
programchef, Fairtrans*

MIKAEL KARLSSON
*docent i miljövetenskap,
Uppsala universitet,
forskningsledare, Fairtrans*

Enkät om svenskarnas inställning till klimat- och energiomställningen

Denna enkätundersökning utfördes av SKOP på uppdrag av Stockholms universitet och Högskolan i Gävle och genomfördes från den 25 april till 8 september 2023. Ett slumpmässigt urval från befolkningsregistret användes, inte webbpaneler. Populationen bestod av personer bosatta i Sverige och som är mellan 18 och 84 år. Totalt urval var 33 432 personer. Databasen¹ består av en statistiskt representativ population för Sverige om 5280 personer. Resultaten är därmed representativa för Sverige.

Enkäten är designad enligt vetenskap om vilka attityder som påverkar social acceptans av klimatpolicy. Tre vetenskapliga index användes; GAL/TAN, miljöhänsyn och vanan att använda bil. Valexperiment genomfördes om olika perspektiv på hur rättvisa påverkar social acceptans av klimatpolicy. Frågorna handlar om bland annat uppfattningar om klimatförändring, klimatoro, tillit, klimat- och energipolitik, vägval mellan omställningens olika möjligheter samt socioekonomi.

Urvalet gjordes som ett icke-proportionellt stratifierat urval i tre ålderskategorier (18–34 år, 36–64 år, 65–84 år) samt större stad och landsbygd, enligt SKR:s kommungruppsindelning. Inom varje urvalskategori gjordes ett slumpmässigt urval.

Datainsamlingen utfördes i tre omgångar. Svarsfrekvensen för den första omgången var 21 procent, medan den för de två sista omgångarna var 16 procent. Efterstratifiering och viktning gjordes för att säkerställa att urvalet var representativt för den totala populationen. Delurvalen för den yngsta urvalsgruppen överviktades kraftigt baserat på undersökningserfarenhet om att den åldersgruppen i de flesta undersökningar har lägre svarsfrekvens än andra åldersgrupper. Vi sökte även få lika många svar i de två geografiska kategorierna för att få så bra statistisk säkerhet som möjligt när dessa skulle jämföras.

¹Barthel, S., Lindeberg, S., & Lindvall, D. (2024). Svenskarnas inställning till klimat- och energiomställningen [Dataset]. Högskolan i Gävle. <https://doi.org/10.5878/stfx-3648>

Resultat

På följande sidor redovisas svaren på fem centrala frågor om klimatfrågor, forskning och klimatpolitik.

Svaren gavs på en sjugradig skala mellan "Instämmer inte alls" (1) och "Instämmer fullständigt" (7), med det neutrala alternativet "Varken/eller" (4) i mitten.

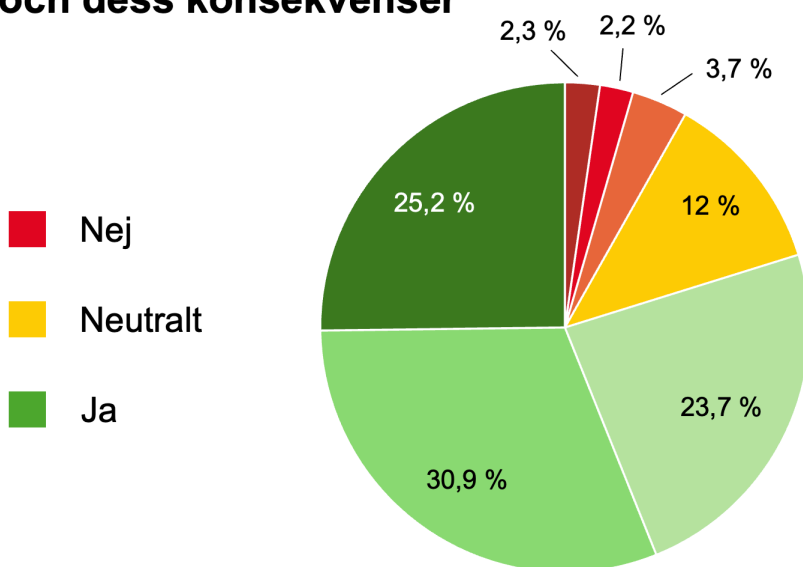
1. Forskningen

Till att börja med ville vi veta hur de som svarade på enkäten ser på forskningen och forskarnas kunskap i klimatfrågor. Vi bad därför de svarande att ta ställning till följande påstående:

"Forskarna har god kunskap om klimatförändringarna och dess konsekvenser."

Svaren gavs på en sjugradig skala och visas i figuren nedan.

Forskarna har god kunskap om klimatförändringar och dess konsekvenser

Resultatet visar att 80 procent har en god tilltro till forskarnas kunskap. Det framgår om procentandelarna för svaren 5, 6 och 7 (på den sjugradiga skalan) summeras.

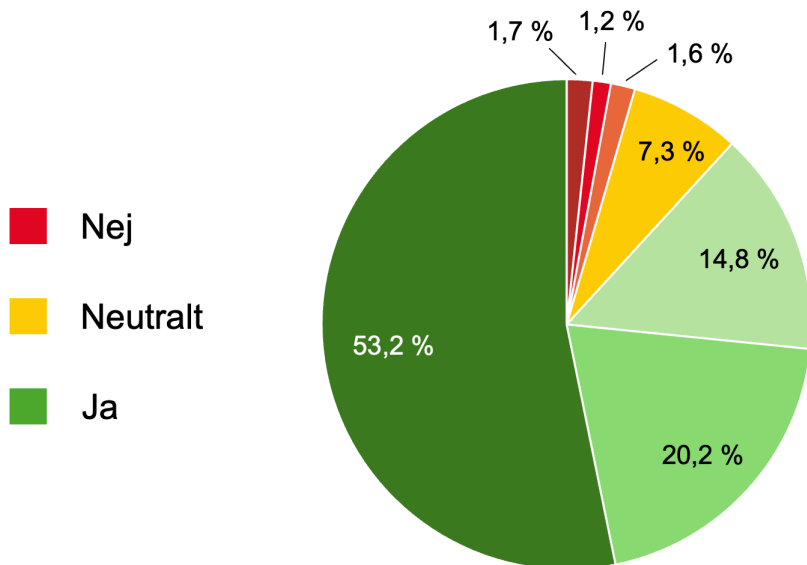
2. Klimatförändringarnas effekter

I nästa steg ville vi veta hur de svarande ser på hur klimatförändringarna påverkar samhället och miljön. Vi formulerade därför följande påstående:

“Klimatförändringarna är negativa för samhället och miljön.”

Även denna gång gavs svaren på en sjugradig skala:

Klimatförändringar är negativa för samhället och miljön

Svaren visar att klimatförändringarna uppfattas som tydligt negativa för både samhället och miljön.

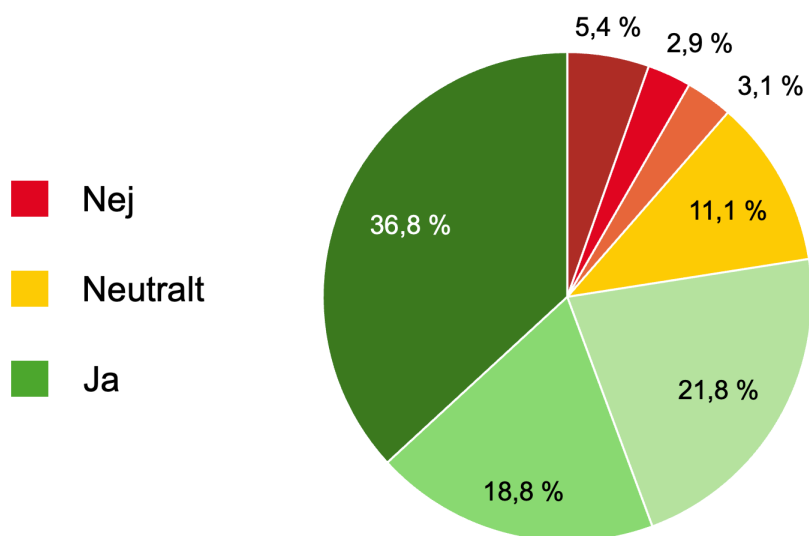
3. Klimatoro

Nästa steg blev att undersöka i vilken grad de svarande eventuellt också är oroliga för klimatförändringarna och deras konsekvenser. Påståendet löd:

“Jag känner mig orolig för klimatförändringarna och deras konsekvenser.”

Svarens fördelning framgår av nedanstående tabell:

Jag känner mig orolig för klimatförändringarna och deras konsekvenser

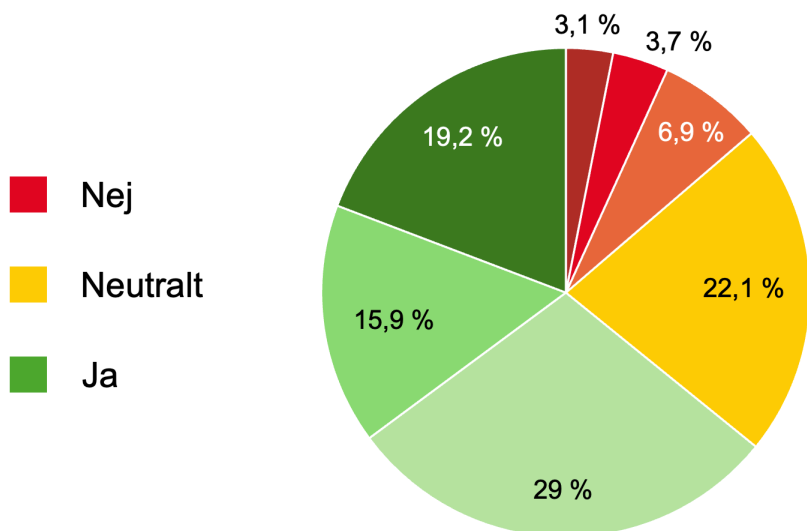

Resultatet visar att 77 procent är oroad. Det framgår om procentandelarna för svaren 5, 6 och 7 (på den sju gradiga skalan) summeras.

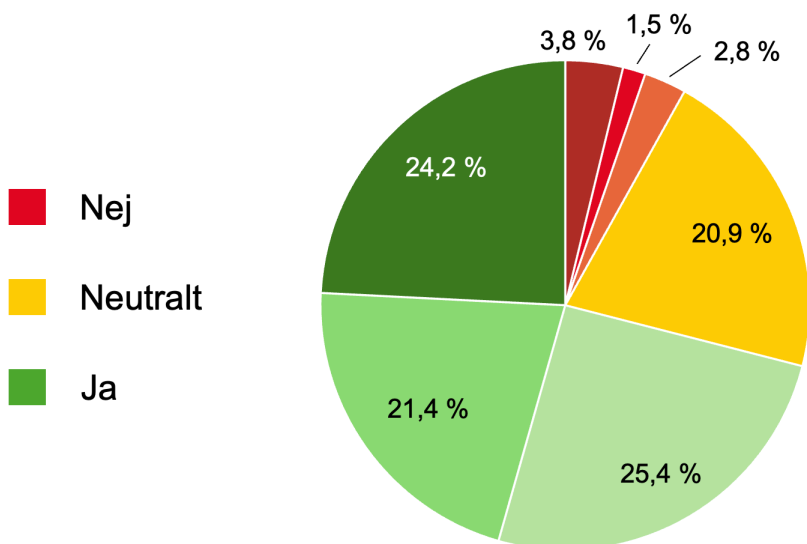
4. Klimatomställningen

Förutom synen på problemet med klimatförändringar undersökte vi också hur människor ser på omställningen till ett fossilfritt samhälle. Vi formulerade olika påståenden om tänkbara problem och tänkbara fördelar. Här redovisar vi svaren i två fall.

Omställningen till ett fossilfritt samhälle är dyr och kommer att innebära stora uppoffringar

Omställningen till ett fossilfritt samhälle är en möjlighet och kan skapa nya arbetstillfällen

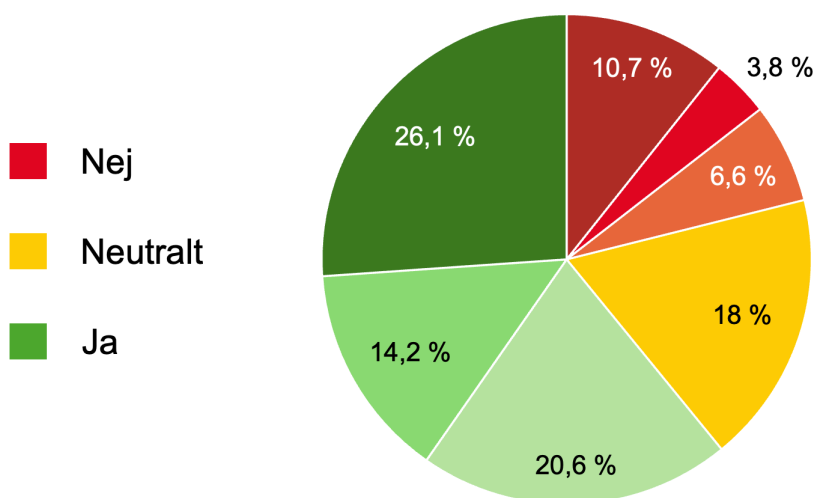
Sammantaget tycker en majoritet att omställningen är dyr och kommer att innebära uppoffringar, men ännu fler (71 procent) bedömer att omställningen är en möjlighet som kan skapa nya arbetstillfällen.

5. Klimatmål

Vad tycker då svenskarna, mot bakgrund av synen på både klimatproblem och klimatomställning, om klimatmålen? Här formulerade vi ett lite mer utförligt påstående som vi testade:

“För att snabbt få ner utsläppen av växthusgaser bör Sverige skärpa sitt klimatmål så att klimatneutralitet uppnås tidigare än 2045, vilket är det år som riksdagen beslutat om som nuvarande mål.”

För att snabbt få ner utsläppen av växthusgaser bör Sverige skärpa sitt klimatmål

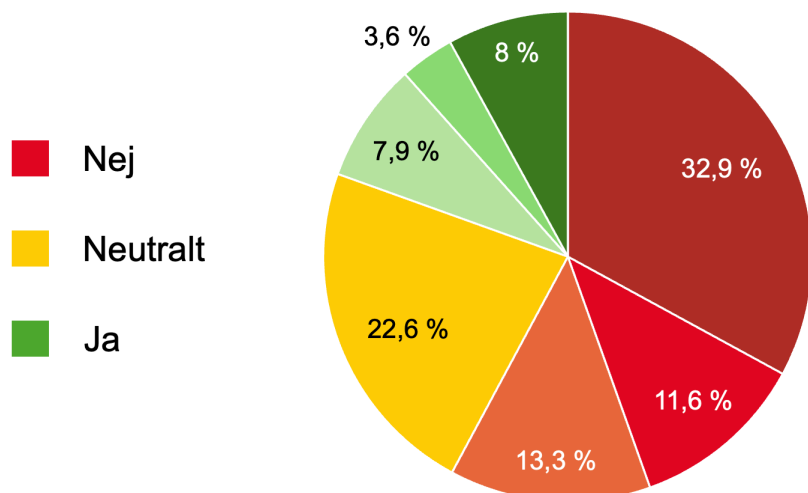
Svaren visar att de flesta svarande vill skärpa klimatmålet för år 2045.

6. Prioriteringar

Avslutningsvis formulerade vi ett påstående om prioriteringar i klimatpolitiken:

“Det är viktigare att politikerna verkar för låga bränslepriser än att lägga pengar på omställningen till ett fossilfritt samhälle.”

Det är viktigare att politikerna verkar för låga bränslepriser än att lägga pengar på omställningen till ett fossilfritt samhälle

Här är svaret ett tydligt *nej*. Det finns med andra ord en majoritet för att satsa på omställning istället för låga bränslepriser.

Slutsatser

I vår undersökning har ett stort antal svenskar deltagit och vi har därför fått träffsäkra svar. De påståenden som deltagarna tagit ställning till utgör förstås bara en liten del av alla de frågor som klimatkrisen, och åtgärder mot densamma, väcker. Vi kan ändå dra vissa slutsatser.

För det första finns ett gott stöd för klimatforskningen och de flesta delar den bild som forskningen visar, nämligen att klimatförändringen är mycket allvarlig och ohejdad kan bli synnerligen kostsam. Sannolikt underskattar deltagarna de negativa effekterna. Det är oklart hur en kunskapshöjning skulle påverka oron, som redan nu får anses som klart hög.

När det gäller klimatomställningen är svenskarnas uppfattningar om konsekvenserna av en utveckling till ett fossilfritt samhälle mångfasetterade. Det är logiskt sett fullt möjligt att samtidigt tycka att omställningen är dyr och att den innebär en förändring som skapar nya jobb. Forskningen ger starkt stöd för att klimatåtgärder är förknippade med både utmaningar och välfärdsvinster. Det är framförallt en klimatpolitisk fråga att motverka konflikter mellan olika samhällsmål, och att stimulera synergier när åtgärder genomförs.

Det är därför hoppfullt att en majoritet vill se ett skarpare klimatmål för år 2045, som är det år då Sveriges utsläpp ska vara det som kallas för nettonoll (vilket betyder att upptaget av klimatgaser från luften är lika stort som eventuella återstående utsläpp). Studier pekar på att detta svenska mål är otillräckligt.

Den mer konkreta frågan om politiska prioriteringar ställer i grunden ett fortsatt beroende av roten till problemen – de fossila bränslena – mot satsningar på omställning till ett fossilfritt samhälle. Det är glädjande att en majoritet ser klimatomställningen som viktigast. Forskningen ger också stöd för att det är långt bättre att snabbt fasa ut än att stödja, kol, olja och fossilgas. Stöd bör riktas till alternativ teknik och dem som saknar ekonomiska eller praktiska möjligheter till snabb omställning. Det är så klimaträttvisa skapas, för både dagens och kommande generationer.

Det är viktigt att diskutera vad allmänheten tycker om klimatkrisen och hur den bör bemötas, men det behöver bygga på ett gediget vetenskapligt underlag.

Nu vet vi att det finns en hög förväntan på en skarpare klimatpolitik. Det rimmar väl med vad många företag och myndigheter, liksom civilsamhället – inte minst parterna inom Fairtrans – anser angeläget.

FAIRTRANS ▶

fairtrans.nu

I forskningsprogrammet Fairtrans samverkar forskare och civilsamhälle för att skapa vetenskapligt underbyggda strategier och politiska förslag för en rättvis klimatomställning.

Forskningsprogrammet Fairtrans samfinansieras av

